

Výtvarní umělci mají ve společnosti nezastupitelnou roli. Mapují své životy i dobu, říká Boris Jirků

26.5.2025 - Monika Bechná | Západočeská univerzita v Plzni

Osobnost české výtvarné scény - malíř, sochař, ilustrátor, vysokoškolský pedagog, organizátor výstav a mezinárodních projektů. Jeho rukopis je nezaměnitelný: výrazná barevnost, dynamická figura, energická linie. Věnuje se nejen volné tvorbě, ale také ilustraci, kresbě i realizacím ve veřejném prostoru. Působil na několika uměleckých školách, mimo jiné na pražské VŠUP, kde vedl výuku figurální kresby a malby. Dnes vyučuje na Fakultě designu a umění Ladislava Sutnara Západočeské univerzity v Plzni. Je iniciátorem a předsedou mezinárodního projektu FIGURAMA, který už řadu let mapuje přístupy k figurální tvorbě na uměleckých školách v Evropě i USA.

Pane profesore, co Vás přivedlo ke studiu umění?

Vždycky jsem si kreslil a maloval. Inspiraci jsem nejprve čerpal v knihách pohádek a pokud v nich nebyly ilustrace, cítil jsem potřebu sám si je tam dokreslit a domalovat. Touha kreslit mě pak vedla po cestách Ferdy Mravence a Brouka Pytlíka, poté přišly na řadu rytířské příběhy Waltera Scotta (Wawerley, Ivanhoe) a Henryka Sienkiewicze: mými oblíbenými hrdiny byli Zagloba, Michal Wolodyjowski, Jan Skrzetuski, Longinus Podbipecta a jeho dvouruční meč Zeiwickaptur. Následovaly indiány: mayovky, James Fenimore Cooper (Dlouhá Puška, Sokolí Oko, Čingačgúk, Unkas, Magua), James Oliver Curwood (Vlčák Kazan, Lovci vlků) a Jack London (jeho Mořský vlk nebo Tulák po hvězdách). Později jsem pod vlivem Jana Baucha a jeho maleb a ilustrací ke knihám (například Françoise Villona v překladu Otokara Fišera) sám začal první ilustrace k Franzu Kafkovi, Františku Hečkově a Françoisi Villonovi. Byl jsem knihomol, takhle bych ve výčtu mohl pokračovat.

Na Sutnarce vedete výuku figurální kresby. Proč je podle Vás právě kresba – konkrétně figurální kresba – tak důležitá pro výtvarné vzdělání? Jaké dovednosti či kompetence studujícím předáváte?

Kresba je nejen pro mě, z mé 50leté profesionální zkušenosti, ale pro většinu malířů, sochařů, ilustrátorů, grafiků, architektů a tvůrců užitého umění nezbytným základním pilířem vizuálního poznání. Učíme nejprve sami sebe a pak studenty vidět a poznávat viděný vesmír. Získané profesionální schopnosti umožňují předávat viděné – obohacené o naše poznání a emoce – skrze díla druhým lidem.

Mám rád tuto formulaci: v ateliéru Figurální kresby a malby se odehrává základní výzkum, ostatní ateliéry se věnují výzkumu speciálnímu, aplikovanému. Ty už mají na čem stavět. Ze všech viditelných objektů právě lidská figura nabízí nejvíce takových vizuálních znaků a informací, že jsme schopni je bezprostředně vnímat. V kostce řečeno, dobíráme se k ní poznáním euklidovské geometrie, prostoru, božské míry zlatého řezu, základních kánonů jednotlivých lidských částí (jak je předdefinoval Práxitelés), renesanční i dynamické perspektivy, plastické anatomie. Tato praxe kresby je navíc obohacena o studium většiny malířských a kresebných technik. Za 35 let výuky se mohu pochlubit tisíci absolventů (českých, slovenských, i jiných národností), z nichž stovky se staly úspěšnými výtvarníky, někteří už jsou profesori, někteří patří k našim nejlepším umělcům a umělkyním. Mám zpětnou vazbu, mnozí se mnou zůstávají v kontaktu, s mnohými vystavují a s některými se přátelím.

Kresba je často vnímána jako základ, ale Vy ji stavíte do středu výtvarného uvažování. V čem spočívá její síla?

Kresba je základem všeho výtvarného, všech výtvarných oborů, je prvotním zachycením výtvarné myšlenky, ideje, nápadu, poznání. Jedna kresba vydá za tisíc slov. Bod není nic, čára je počátek vzniku všeho. Odborná hudební komise při výběru operního interpreta už podle prvního tónu pozná, zda je zpěvákem nebo není. Nám stačí ukázat jednu čáru a víme, zda je umělec plný poznání, talentu a schopnosti. Kresba je ale taky filozofickým vrcholem poznání, kdy s minimem prostředků, materiálů (stačí tuha, papír, otevřená mysl a schopnost vizualizovat svoje myšlenky) a techniky můžeme říct o čemkoli všechno.

Máte zkušenosti s výukou na různých školách – v čem je výuka kresby na Sutnarce specifická? A co Vás na této škole baví?

Na naší FDU Ladislava Sutnara se nám povedlo vytvořit nejlepší prostorové podmínky pro co největší počet studentů. Máme 10 modelů, asi 100 speciálních stojanů s prodlouženou držící lištou s posunem, které máme jediné v Evropě (zcela nezbytných, má-li se horizont nacházet na správné úrovni očí), velké desky a role sulfitového papíru na speciálních válcích, pro snadnější řezání formátů. Se světlem je to horší, udělal jsem z nedostatku přednost a používáme boční lampy pro lepší čtení reliéfu. Figurální kresba a malba je základní výzkum pro ostatní speciálky. Nikdy nevstupuji studentům do duše, jen zlepšujeme jejich výrazové prostředky. Tímto kursem projde většina studentů, největší počet studentů v jednom semestru při individuální výuce byl 376. V porovnání s evropskými univerzitami tvoříme kvalitativní špičku. Už druhý rok mám asistenta, Martina Prachaře, který byl mým nejlepším studentem i diplomantem. To nám umožňuje více se studentům věnovat. Pro názornost – v soutěži FIGURAMA vyberou pedagogové všech zúčastněných univerzit z 250 prezentovaných figurálních kreseb a maleb (které už prošly hustým sítem) 10 nejlepších. Z těchto 10 bylo šest z Plzně, jeden z mého workshopu ve Zlíně, jeden z mého workshopu v Litomyšli, jeden z Poznaně a jeden z Bratislavy.

Vaše ilustrátorská činnost je velmi rozsáhlá. Které knižní projekty považujete za zásadní a proč? Co Vás na práci ilustrátora zajímá nejvíc?

Ano, ilustroval jsem kolem 80 knih. Některé se staly kultovní. Pro každou knihu volím jiný výtvarný klíč.

a) Márquez, KRONIKA OHLÁŠENÉ SMRTI, STO ROKŮ SAMOTY, PODZIM PATRIARCHY, jihoamerická barevnost a perspektiva. Ilustrace jsou mé obrazy na dané téma. V podstatě celý středověk tímto způsobem fungoval, umělci ilustrovali Bibli.

b) Bulgakov, DIVADELNÍ ROMÁN, MISTR A MARKÉTKA, ilustroval jsem už 4 vydání, pro poslední vydání se vše předchozí i současné spojilo do 120 ilustrací. Baví mne projít si tím úžasným nadčasovým příběhem. Dnes už je zase Dábel v Moskvě.

c) Orwel, ZVÍŘECÍ STATEK, tady jsem personifikoval zvířata a posiloval jejich proměněné vlastnosti. Žádný sebe detailnější popis nenahradí vlastní zobrazení, jde o vizuální jazyk, vnímá se výlučně očima. Řečí obrazů je ticho.

d) Pavel Řezníček, HVĚZDY KVELBU, to jsou mé nejnovější ilustrace, jde o kresbu na kartón ze staré krabice. Kniha vypráví příběh brněnské bohémy, cítil jsem povinnost ji ilustrovat, protože jsem během svých studií na AVU s Pavlem Řezníčkem prožil jeho následnou pražskou bohému. Snad budu ilustrovat další dva díly.

Pokud je kniha skvělá, je to výzva. Špatná kniha se dobře ilustrovat nedá.

Přehlídka Figurama, kterou dlouhodobě organizujete, představuje unikátní dialog mezi přístupy k figurální kresbě. Jak projekt vznikl a kam se za ta léta posunul? Co Vás na spolupráci s mladými autory nejvíc inspiruje?

FIGURAMA vznikla v roce 2001, když jsem dělal výstavy studentů hlavní doprovodné disciplíny figurální kresby a malby na UMPRUM. Podobné výstavy dělal Karel Pokorný na brněnské architektuře. Spojili jsme tedy síly a zorganizovali společnou výstavu ve Znojmě. Pak se přidávaly další školy, vídeňská Angewandte, Apeagogickým obměnám,kademie v Mainzu, Katowice, Poznaň, Budapešť, Bratislava, posléze i japonské a americké školy. Protože to je projekt zájmový a na školách dochází ke vztahovým turbulencím, velmi se nám sestava proměňuje a počet kolísá. Vše bohužel stále závisí na mé energii, během mé hospitalizace kvůli operaci srdce se FIGURAMA zastavila. Stojí mě to hodně peněz a energie, ale každý koníček něco stojí.

Nepořádám FIGURAMU proto, že se mi někdy od někoho dostane pochvaly nebo že mi nedej Bože poděkují. Mým cílem je prospět československému a evropskému umění, mám rád energii a touhy mladých umělců a věřím jim. Vidím v tomto snažení i vyšší smysl svého života.

Co je pro Vás v tvorbě dlouhodobě nejdůležitější?

Takové moje motto: Výtvarní umělci mají nezastupitelnou roli ve společnosti. Mapují své životy a svou dobu, své okolí, zem, velice sofistikovanou a vlastně nejbohatší (na výrazové prostředky) formou. Je to nejúplnější zpráva pro budoucí generace. Nemůže to za nás udělat nikdo jiný, v Mnichově, nebo Londýně, či New Yorku. Je doba zájmu o periférie a pravdivé, nenudné poznání vizuální skutečnosti. Výtvarné umění není jen estetická kategorie. Vždy se musí znovu vytvořit, nedá se opsat, napodobit, ukrást. Oheň poznání vyprchá. Krmí se naší duší a krví. Nedílnou součástí je i vzdělaná a o umění se zajímající společnost, umělecká veřejnost. O tu úspěšně desítky let nenahraditelně přicházíme.

V Univerzitní knihovně ZČU v Plzni mohou zájemci až do 11. července navštívit výstavu Best of Ateliér Borise Jirků.

<https://info.zcu.cz/Vytvarni-umelci-maji-ve-spolecnosti-nezastupitelnou-rol-i-Mapuji-sve-zivoty-i-dobu-rika-Boris-Jirku/clanek.jsp?id=8114>